

Nr 193.

Av herrar **Arrhén** och **Bondeson**, *angående visst tillägg till lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare.*

Lagen den 30 juni 1943 om viss begränsning av legitimation för tandläkare innebär skyldighet för tandläkare att fullgöra ett års tjänstgöring inom folktandvården för att erhålla fullständig legitimation. När lagen infördes, bestämdes det, trots att avsevärda betänkligheter häremot anfördes från flera håll, att densamma skulle äga giltighet jämväl beträffande de studerande, vilka redan bedrevo studier vid institutet och vilka sålunda påbörjat dessa under andra förutsättningar än dem som genom lagens införande kommo att gälla. Ej heller de studerande, som vid tidpunkten för lagens ikraftträdande stodo i begrepp att omedelbart eller i en mycket nära framtid avlägga examen undantogos från den sålunda föreskrivna tjänstgöringen. Dessa hade dock i icke ringa utsträckning vidtagit vissa dispositioner för sitt utträde i förvärvsverksamheten, sedan examen avlagts, exempelvis hyrt lokaler för uppsättande av praktik, övertagit praktik eller träffat avtal angående assistenttjänstgöring.

Vid lagens genomförande uttalades bl. a. av lagrådet, att lagen närmast innebure att vid sidan av den tjänsteplikt, som kunde komma i fråga jämlikt 1939 års lagstiftning om tjänsteplikt, infördes en särskild sådan för dem, vilka avlägga tandläkarexamen. Även från annat håll, bl. a. under ärendets behandling i riksdagen, framhölls från åtskilliga håll lagens karaktär av tjänstepliktslag. Det ligger därför nära till hands att göra jämförelser mellan denna lag och den allmänna tjänstepliktslagen. Den senare innehåller åtskilligt, som härvidlag kan vara av icke ringa intresse. Sålunda stadgas i dess § 34, att tjänstepliktig, som har att tillträda anställning på ort, belägen mer än tio kilometer från den ort, där han bor eller stadigvarande vistas, skall beredas fri resa mellan dessa orter. I § 35 stadgas att tjänstepliktig, i den mån så prövas skäligt, kan beviljas ersättning av statsmedel för kostnad för flyttning av familj och bohag till den ort utom hemorten där han på grund av tjänstepliktens fullgörande måste varaktigt uppehålla sig, s. k. flyttningersättning till tjänstepliktig. § 36 slutligen innehåller bl. a. den bestämmelsen, att, om tjänstepliktig och hans familj på grund av tjänstepliktens fullgörande komma att bo på olika orter, s. k. utjämningsbidrag till tjänstepliktig skall utgå.

Det ligger nära till hands att anlägga det betraktelsesättet, att även för den speciella tjänsteplikt, som den obligatoriska tjänstgöringen för tand-

läkare utgör, bestämmelser böra finnas, som möjliggöra ersättning till de tjänstepliktiga, d. v. s. tandläkarna, särskilt som detta visat sig i hög grad motiverat. En undersökning som företagits av Sveriges tandläkarförbund har nämligen givit vid handen, att det ekonomiska avbräck, som de tjänstepliktiga tandläkarna, speciellt då de som redan börjat sina studier å tandläkarinstitutet vid lagens införande, åsamkats på grund av vissa med tjänstgöringen sammanhängande förhållanden, varit ganska avsevärt. Denna undersökning tillgick sålunda att särskilt utarbetade frågeformulär utsändes för besvarande av de vid en viss tidpunkt i folktandvården obligatoriskt tjänstgörande. Frågeformulären upptogo sådana frågor som »Kostnader direkt föranledda av att familjen nödgats vara bosatt på annan ort», »Erlagt hyresbelopp för vilket hyra icke kunnat utnyttjas, kronor», etc. Kravet på noggrann specifikation av uppgifterna hade mycket starkt framhållits såväl i själva formulären som i till desamma fogade cirkulärskrivelser, men därjämte hade lämnats en reservspalt för övriga upplysningar. Formulär jämte anvisningar och upplysningar hade tillställts samtliga vid undersökningstillfället tvångstjänstgörande tandläkare, nämligen 62 stycken, och svar inkommo från 31 st. alltså 50 %. I allmänhet hade de som svarat bemödat sig om att giva så korrekta och noggranna upplysningar som möjligt.

Av svaren framgår bl. a., att 19 tvångstjänstgörande fått vidkännas särskilda flyttningskostnader utöver vad som skulle ha blivit fallet om någon tvångstjänstgöring icke behövt äga rum. Fyra tandläkare ha redovisat hyresbelopp, som erlagts utan att förhyrd lokal kunnat komma till användning på grund av den obligatoriska tjänstgöringens mellankomst. I 14 fall uppgivas stegrade kostnader på grund av att familjemedlemmarna nödgats vara bosatta på olika orter. I 12 fall framhålles, att det s. k. tvångsåret och därmed förenade högre kostnader utökats på grund av militärtjänstgöring, vilken i ett par fall uppgått till avsevärd tid. Av dem som besvarat formulären äro 14 gifta, i 9 fall har familjen barn och i 4 av dessa fall fler än 2 barn.

Av särskilt stort intresse äro svaren på frågan »Kostnader direkt föranledda av att familjen nödgats vara bosatt på annan ort». Dessa kostnader äro mycket varierande, men de 14 fall där de angivas ha alla det gemensamt, att de giva en ganska klar bild av de svårigheter, som drabbat särskilt dem som ha familj. I ett fall t. ex. är hustrun bosatt i en stad och har sitt arbete därstädes, medan mannen är bosatt i en köping nio mil därifrån. Familjen hade en tvårumslägenhet i staden. Genom tvångskommenderingen måste emellertid mannen därutöver hyra egen bostad å tjänstgöringsorten, vilket föranleder en merkostnad av 45 kronor per månad utöver familjens normala hyreskostnader. Dessa kostnader måste anses vara av den natur att de direkt föranletts av skyldigheten att fullgöra tjänst-

göring inom folktandvården. — I ett annat fall kunde bostad icke erhållas å tjänstgöringsorten. Först sedan familjen bott på hotell ganska lång tid, lyckades man erhålla våning å en närbelägen ort men större och därför avsevärt dyrare än vad som normalt skulle ha varit fallet. Härigenom måste emellertid vederbörande dagligen resa mellan bostads- och tjänstgöringsorten, vilket föranleder merkostnader av 15 kronor per månad, motsvarande månadsbiljett. Vidare ökas levnadskostnaderna i icke ringa mån genom att lunchmålet icke kan intagas tillsammans med familjen utan måste ätas på restaurant på tjänstgöringsorten. — I ett annat fall — där familjen består av hustru och tre barn — som på grund av bostadsförhållandena icke kunnat medfölja till tjänstgöringsorten, har den extra hyran angivits till 550 kronor per år, kostnaderna för mat till 1 000 kronor samt »otaliga småutgifter beroende på ungarlivet». — I ytterligare ett fall — det gäller en kvinnlig tandläkare — angives, förutom merkostnaderna för hushåll på två håll, att om vederbörande stannat kvar i huvudstaden, där hon hade anställning avtalad, hade bostad varit tillgänglig i kollektivhus med storbarnkammare, varför kostnaderna för lön, kost och logi för barnsköterska, motsvarande ett belopp av ungefär 200 kronor per månad, skulle bortfallit.

Redan dessa exempel torde med tillräcklig tydlighet tala för att det måste anses skäligt, att bestämmelserna om obligatorisk tjänstgöring i folktandvården kompletteras med regler om ersättning för det ekonomiska avbräck, som vållats dessa s. k. tvångstjänstgörande. Än tydligare framgår detta av ett studium av de bilagor med mer utförlig motivering, som åtskilliga av de tillfrågade fogat till sina formulär. Som typfall kan anföras: »På sommaren hade jag t. f. legitimation och tjänstgjorde i X som skoltandläkare. Jag skrev kontrakt med skolstyrelsen därstädes och lovade att omedelbart efter examen tillträda tjänsten och lyckades ordna bostad. Genom tvångskommenderingen gick denna plats om intet. Jag blev nödsakad att söka en ny tjänst, men någon bostad var det omöjligt att erhålla. Men i N. N. landsting blev jag utlovad plats, och bostad skulle säkert kunna ordnas, om jag reste dit. Jag reste också till Y., där jag tjänstgjorde som auskultant, vidare besökte jag orterna A, B, C, ringde till flera platser, men ingenstädes kunde bostad ordnas. Genom detta sökande förlorade jag tre veckors arbetsförtjänst. Till slut tvingades jag att taga plats i M, men även där utan bostad. Familjen måste följaktligen bo på pensionat och möblerna lämnas till förvaring i fyra månader, innan vi erhöll bostad.» Eller »Efter examen ingick jag till medicinalstyrelsen med en ansökan om dispens för att slippa den obligatoriska tjänstgöringen i folktandvården. Som skäl anförde jag min ålder (39 år) samt min svåra ekonomiska belägenhet. Med ansökan följde intyg från vederbörande i X-by (en avlägset belägen norrlandsort) att platsen vore i stort behov av skoltandvård. Jag hade ordnat med ett lån på 15 000 kr. för att övertaga praktiken därstädes och hade

även företagit en resa dit för att närmare göra upp om ett eventuellt köp. Svaret från medicinalstyrelsen drog mycket ut på tiden, och jag fick tillsammans med familjen hela denna tid vistas i Stockholm utan möjligheter till inkomst.

Då kostnaderna för utbildning till tandläkare som bekant äro mycket höga, f. n. omkring 24 000 kronor, är det lättförståeligt, att extra utgifter utöver vad som kan anses skäligt för fullgörande av den obligatoriska tjänstgöringen inom folktandvården icke äro ägnade att bidra till att hos de unga tandläkarna stärka hågen till fortsatt tjänstgöring inom folktandvården. Det är emellertid ett samhällsintresse av största vikt att så icke sker, utan det är tvärtom angeläget, att den aversion, som hos de yngre tandläkarna ännu till äventyrs kan finnas mot att ägna sig åt folktandvården, bortarbetas så att rekryteringen till denna folktandvård underlättas.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställa vi därför,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t ville komplettera bestämmelserna i lagen den 30 juni 1943 om viss begränsning av legitimation som tandläkare med bestämmelser liknande dem i den allmänna tjänstepliktslagens §§ 34, 35 och 36 om möjligheter att erhålla ersättning för direkt av tjänsteplikten föranledda kostnader.

Stockholm den 23 januari 1945.

Erik Arrhén.

Lennart Bondeson.
